

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-117>

УДК 336.143:330.34

БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

BUDGET REGULATION UNDER CONDITIONS OF ECONOMIC AND SOCIAL TRANSFORMATIONS

Осика Олексій Вікторович

аспірант,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3181-1083>**Osyka Oleksii**

State University of Trade and Economics

У статті досліджено теоретико-методологічні засади бюджетного регулювання в Україні в умовах соціально-економічних трансформацій, що спричинені зовнішньою агресією, руйнуванням інфраструктури, зростанням потреб сектору безпеки та оборони у фінансуванні, а також необхідністю підтримки соціально вразливих верств населення. Визначено, що в таких умовах, бюджетне регулювання набуває формату, що орієнтований на забезпечення макрофінансової стабільності, оперативне фінансування оборонних і соціальних функцій держави та відновлення критичної інфраструктури. Проаналізовано роль зовнішнього фінансування у структурі покриття дефіциту бюджету, мобілізації ресурсів і підтримці економічної стабільності. Проаналізовано сучасні інституційні, функціональні та структурні особливості бюджетного регулювання з урахуванням екстреної мобілізації доходів, оптимізації трансфертів, розвитку ринку воєнних облігацій та інтеграції міжнародної допомоги. Доведено, що сучасне бюджетне регулювання потребує багаторівневої інтеграції кризових та стабілізаційних функцій для забезпечення довгострокової фінансової стійкості України.

Ключові слова: економічний розвиток, фінансова політика, бюджет, бюджетне регулювання, трансферти, податки.

The article explores the theoretical and methodological foundations of budget regulation in Ukraine during martial law and amidst significant socio-economic changes resulting from external aggression. These changes have led to damage to infrastructure, a sharp increase in security and defense sector needs, and the necessity to support vulnerable populations. It defines the transformation of budget regulation into a crisis management mechanism aimed at ensuring macro-financial stability, promptly financing the state's protective and social functions, and restoring critical economic elements. The article highlights the crucial role of external funding in addressing the budget deficit and mobilizing resources, which has become essential for macroeconomic stabilization and preventing financial collapse. The analysis focuses on the institutional, functional, and structural aspects of the current budget regulation model. It emphasizes emergency revenue mobilization mechanisms, the prioritization of intergovernmental transfers, the optimization of subsidy distribution procedures, the flexible use of debt instruments, the integration of international assistance, and support for economic activity through the development of a domestic war bond market. A review of contemporary Ukrainian scientific discourse reveals a variety of approaches to budget regulation, including systemic, institutional, and outcome-based paradigms, along with principles of strategic planning, evaluation of budget program effectiveness, and transparency, accountability, and horizontal equalization. The article outlines the benefits of selectively and strategically adjusting the tax burden based on wartime priorities. This approach ensures the adaptability of budget policy, allows for rapid revenue generation, and minimizes fiscal pressure on key industries and vulnerable businesses. It concludes that budget regulation in wartime has a multi-level structure and necessitates the integration of crisis management, stabilization, and modernization functions. This integration is essential for sustainable socio-economic development, enhancing the efficiency of financial resource utilization, preserving potential for post-war recovery, and achieving long-term economic sustainability in Ukraine.

Keywords: economic development, financial policy, budget, budget regulation, transfers, taxes.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану бюджетне регулювання стрімко набуло ознак «кризового», а фінансова політика максимально підпорядковувалася завданню безперервного фінансування сектору безпеки та оборони, соціальної підтримки вразливих верств населення та домогосподарств, що постраждали від бойових дій, тимчасової окупації та відновлення критичної інфраструктури. Не є винятком параметри Державного бюджету України 2025 року, що передбачають дефіцит на рівні 19,4 % ВВП, який майже повністю покривається зовнішнім фінансуванням (близько 38,4 млрд дол. США від ЄС, країн G7 та МВФ) [20] а загальна потреба у зовнішніх ресурсах, закріплена в межах чотирирічної програми МВФ, перевищує 148 млрд дол. США [9]. У середині країни Уряд активно користується ринком військових ОВДП і з початку воєнного стану вже залучено понад 1,6 трлн грн, причому у 2025 р. обсяг номінованих у гривні паперів перевищив 123 млрд грн [11]. При цьому доходи мобілізуються як шляхом підвищення ставок окремих податків (зокрема, корпоративного податку для банків та акцизів на паливо), так і завдяки адміністративним спрощенням, запровадженим законом № 2260-IX (2022 р.) щодо особливостей справляння податків під час воєнного стану [7]. У сфері монетарної політики Національний банк України, утримуючи жорстку процентну політику та контрольований валютний курс, одночасно сприяє внутрішньому розміщенню боргових інструментів, що зменшує тиск на міжнародні резерви.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній фінансовій науці бюджетне регулювання визначається як комплекс системних державних рішень, спрямованих на узгодження параметрів бюджету з фазами економічного циклу, структурними пріоритетами та соціальними цілями. У науковій праці І. Чугунова [17, с. 220–221] обґрунтовано поняття «бюджетний механізм» як інтегровану систему інструментів впливу на макроекономіку та запропоновано категорію «системної збалансованості бюджету». У подальших публікаціях автором представлено концепцію інституційної архітектури бюджетної системи та підкреслено роль прозорості й підзвітності у підвищенні ефективності бюджетного регулювання [18]. У сучасній фінансовій науці бюджет розглядається крізь призму тривірневої моделі стратегічних функцій, що охоплює стабілізаційну, модернізаційну та соціальну складові [2]. Ю. Радіонов послідовно

досліджує питання бюджетного регулювання: від розробки методологічних основ його впровадження [13] до аналізу результативності та трансформації програмно-цільового методу в умовах воєнного стану [12]. На підставі проведених досліджень він наводить висновок, що програмно-цільовий метод забезпечує «ефект горизонтальної координації» між поставленими цілями та наявними ресурсами, що сприяє зниженню транзакційних витрат на здійснення контрольних повноважень. У науковій праці І. Чугунова визначено критерії оцінювання структурної ефективності видатків і запропоновано модель пріоритетного розподілу бюджетних коштів на підтримку людського капіталу та інфраструктури [1]. В. Опаріним та Я. Сарнецькою визначено чотири ключові напрями удосконалення бюджетного регулювання в Україні в умовах фінансової децентралізації, а саме оптимізація розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетної системи, підвищення ефективності інвестиційних субвенцій, посилення підзвітності центральних і місцевих органів влади, а також збалансування механізмів бюджетного регулювання [6].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз теоретико-методологічних засад бюджетного регулювання в Україні в умовах соціально-економічних трансформацій спричинених зовнішньою агресією, руйнуванням інфраструктури, зростанням потреб сектору безпеки та оборони у фінансуванні, а також необхідністю підтримки соціально вразливих верств населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетне регулювання є одним із ключових інструментів забезпечення соціально-економічного розвитку держави, визначає пріоритети фінансової політики у сфері формування доходів бюджету, здійснення бюджетних витрат, управління бюджетним дефіцитом і державним боргом, а також регулювання міжбюджетних відносин. Від ефективності бюджетного регулювання залежать темпи економічного зростання, стабільність фінансової системи та успішність структурних соціально-економічних реформ [5]. Бюджетне регулювання доцільно інтерпретувати як цілісну систему економічних відносин, що виникають у процесі багатоаспектного розподілу та перерозподілу бюджетних ресурсів, спрямованого на забезпечення належного фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави через застосування комплексу специфічних

інструментів, методів і організаційно-правових форм державної підтримки [14]. Метою бюджетного регулювання є забезпечення збалансованої фінансово-бюджетної політики, що охоплює питання доходів, видатків, міжбюджетних відносин, дефіциту (профіциту) бюджету та державного боргу, з акцентом на підтримку соціально-економічного розвитку. Воно має ґрунтуватися на принципах передбачуваності податкового навантаження та стабільності доходів бюджету. Формування бюджетної політики повинно враховувати економічну циклічність, стан державних фінансів і стійкість бюджетної системи, зниження якої може ускладнити реалізацію ефективного регулювання [16]. Система бюджетного регулювання, як невід’ємна складова загальної системи державного регулювання економіки, являє собою комплекс функціонально пов’язаних фінансово-бюджетних та економічних елементів, зокрема доходної та видаткової частин бюджету, бюджетного дефіциту (профіциту), державного боргу, податкового регулювання, міжбюджетних відносин, макроекономічних процесів, зовнішньоекономічного середовища та взаємозалежностей між ними. Формування ефективного механізму бюджетного регулювання забезпечує збалансованість бюджетної системи, сприяє розвитку фінансово-перерозподільчих відносин і зменшенню соціально-економічних диспропорцій [4]. Інститут бюджетного регулювання має базуватися на системі форм, інструментів і механізмів, що забезпечують формування та реалізацію завдань бюджетної політики, які визначають умови взаємодії між учасниками бюджетного процесу. Однією з ключових цілей бюджетної політики є досягнення стабільного і тривалого економічного зростання. Це передбачає здійснення структурно-інноваційних перетворень в економіці, формування сприятливого інвестиційного клімату, підвищення рівня соціально-економічного розвитку суспільства та дотримання фінансової збалансованості держави, що досягається через ефективну діяльність інститутів бюджетного регулювання [15]. Бюджетне регулювання спрямовується на задоволення суспільних потреб і стимулювання сталого розвитку соціально-економічних процесів, що сприяє підвищенню рівня життя населення. Основним інструментом у цьому процесі виступає державний бюджет, який забезпечує можливість вирішення ключових соціально-економічних завдань. Економічна природа бюджету розкривається через взаємозв’язок держави з

іншими суб’єктами економіки шляхом розподілу валового внутрішнього продукту, акумулювання та використання фінансових ресурсів для забезпечення розширеного відтворення й покращення добробуту громадян. Ефективне бюджетне регулювання передбачає зосередження бюджетних коштів на стратегічно важливих напрямках економічного розвитку [19].

Попри сталість загальної мети – забезпечення фіскальної рівноваги та територіальної згуртованості, в умовах війни бюджетне регулювання в Україні набуває кризового, стабілізаційного характеру. Пріоритетним стає не лише забезпечення платоспроможності місцевих бюджетів, а й гнучке реагування на непередбачувані виклики, пов’язані з міграцією населення, руйнуванням інфраструктури, зростанням видатків на безпеку й оборону.

Серед завдань варто виокремити:

- оперативний перерозподіл бюджетних ресурсів між регіонами, залежно від інтенсивності ведення бойових дій та ураження війною територій;
- забезпечення фінансової життєздатності територіальних громад, що приймають ВПО або втратили частину доходів внаслідок війни;
- адаптація нормативної бази трансфертів до нових соціальних і територіальних реалій (зокрема, внесення змін до формул дотацій вирівнювання у 2023 році);
- гарантування критичного мінімуму соціальних послуг за рахунок субвенцій з державного бюджету;
- відновлення інституційної спроможності громад, у тому числі через цільове фінансування капітальних видатків на відновлення об’єктів освіти, охорони здоров’я, транспортної інфраструктури.

Уряд України змушений у 2022–2024 роках оперативно адаптувати інструменти бюджетного регулювання до умов воєнного часу, зокрема:

- пріоритетна концентрація міжбюджетних трансфертів на підтримці військово-цивільних адміністрацій, регіонів із великою кількістю ВПО;
- спрощення процедур розподілу субвенцій (наприклад, субвенція на відновлення інфраструктури, де фінансування здійснюється за спрощеним погодженням без довготривалих конкурсів);
- запровадження програм прямого відшкодування втрат бюджетам територій (через резервний фонд держбюджету);

- зменшення реверсних дотацій для громад з тимчасово завищеною податкоспроможністю через релокацію бізнесу;
- розширення можливостей дефіцитного фінансування за підтримки міжнародних партнерів (МВФ, ЄІБ, ЄБРР, USAID).

Прикладом є Закон України № 2120-IX (2022 р.), яким дозволено перерозподіл коштів із місцевих бюджетів до Фонду ліквідації наслідків збройної агресії без обов'язкових погоджень.

Структурно-функціональна модель бюджетного регулювання у період воєнного стану передбачає:

1. Цільовий рівень, що передбачає реалізацію завдань національної безпеки, захисту територіальної цілісності, соціального згуртування та забезпечення базових публічних послуг.

2. Функціональний рівень, що передбачає акумуляцію ресурсів на оборону та підтримку ЗСУ; відшкодування втрат місцевих бюджетів; підтримка макрофінансової рівноваги; зміна структури трансфертів відповідно до умов війни.

3. Інституційний рівень, що передбачає посилену роль Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Комітету ВРУ з питань бюджету, воєнних адміністрацій, міжнародних донорів.

Нинішня модель бюджетного регулювання ґрунтується на трьох складових:

1) рекордному обсязі зовнішньої макрофінансової допомоги (рис. 1). Особливість даної складової полягає не лише у покритті бюджетного дефіциту за рахунок залучених міжнародних ресурсів, а й у стратегічному використанні таких коштів для підтримання базових функцій держави, макроекономічної стабільності та створення умов для повного відновлення. Реалізація підходу передбачає:

- залучення безпрецедентних за масштабами фінансових ресурсів від міжнародних фінансових організацій та урядів-партнерів (зокрема, багатомільярдні пакети допомоги від США, ЄС, МВФ, Світового банку, G7), що дозволило уникнути фінансового колапсу, стабілізувати валютний ринок і підтримати золотовалютні резерви на безпечному рівні;

- спрямування міжнародної допомоги переважно на фінансування критичних потреб, включаючи соціальні виплати, гуманітарні програми та забезпечення енергетичної безпеки, що дозволило державі оперативно реагувати на виклики війни без значного зрос-

тання внутрішніх ризиків (інфляції, девальвації, монетарного фінансування дефіциту);

- запровадження прозорих механізмів контролю, моніторингу та звітності за використанням зовнішніх коштів, що стало ключовою умовою підтримання довіри міжнародних партнерів та забезпечило безперервність надходження фінансових траншів навіть в умовах воєнної невизначеності;

- використання зовнішньої допомоги як основи для подальших структурних реформ, спрямованих на посилення стійкості фінансової системи, удосконалення податково-бюджетних практик, боротьбу з корупцією та підвищення ефективності управління державними фінансами в цілому.

Аналіз структури міжнародної фінансової допомоги Україні за 2022–2024 роки свідчить про значну диференціацію внесків як у абсолютному вираженні, так і у співвідношенні до ВВП країн-донорів. Провідними донорами за загальним обсягом допомоги виступили США та ЄС, які надали відповідно 114,15 млрд євро та 48,94 млрд євро. Внески окремих європейських країн суттєво відрізняються як за абсолютними показниками, так і у відсотках до національного ВВП. Максимальні відносні обсяги прямої допомоги спостерігаються у Литви, Данії, Естонії та Латвії, де вони перевищують 1,5% ВВП. Це відображає високу солідарність країн Балтії та Північної Європи, попри відносно невеликі суми у грошовому вираженні. Внесок Польщі також залишається одним з найвагоміших серед країн ЄС і становить 5,03 млрд євро при відчутних питомих значеннях у структурі ВВП. Для економічно потужних держав, таких як Німеччина, Велика Британія, Канада та Японія, характерне переважання абсолютних показників допомоги через масштаб економік, однак у відношенні до ВВП їхня участь менш помітна. Це підкреслює структурний розрив між кількісними та відносними показниками участі у міжнародній допомозі Україні. Зазначені дані відображають важливість як прямих бюджетних трансфертів, так і участі у спільних програмах ЄС, а також демонструють ключову роль США як головного донора. Водночас високий рівень солідарної підтримки з боку країн Центральної та Північної Європи забезпечує багаторівневу структуру зовнішньої фінансової допомоги Україні. Таким чином, рекордні обсяги зовнішньої макрофінансової допомоги, отриманої Україною після початку повномасштабного вторгнення, виконали низку стратегічних завдань: по-перше, забезпечили оперативну

Таблиця 1

Динаміка міжнародної фінансової допомоги Україні в 2022–2024 роках

	Сума допомоги від країни, млрд євро	Пряма допомога від країни, % ВВП	Внесок у допомогу від ЄС, % ВВП
Естонія	0,76	2,2	0,31
Данія	8,05	2,17	0,31
Литва	1,11	1,8	0,28
Латвія	0,57	1,53	0,3
Фінляндія	2,71	0,98	0,33
Швеція	5,41	0,92	0,28
Польща	5,03	0,8	0,31
США	114,15	0,53	-
ЄС	48,94	-	-
Японія	10,53	0,23	-
Велика Британія	14,81	0,51	-
Німеччина	17,26	0,44	0,28
Канада	8,28	0,45	-

Джерело: сформовано автором на основі [8]

фінансову стабілізацію в кризовий період; по-друге, стали фундаментом для структурної модернізації економіки після завершення активних бойових дій; по-третє, закріпили позитивну міжнародну репутацію України як надійного партнера, що відкриває додаткові можливості для майбутніх інвестицій і співпраці в післявоєнному відновленні. Надалі критичним завданням буде ефективна інтеграція цих ресурсів у середньострокові стратегії розвитку, спрямовані на формування стійкої економічної бази й запобігання виникненню довгострокових макрофінансових дисбалансів.

2) активізації внутрішнього ринку воєнних облігацій (рис. 2). Сутність даної складової полягає не у безконтрольному нарощуванні державного боргу, а у створенні цільових механізмів залучення ресурсів із внутрішніх джерел, зокрема за допомогою:

- забезпечення привабливості воєнних облігацій для населення та бізнесу шляхом встановлення ринково конкурентних процентних ставок, які адекватно відображають ризики та умови воєнного часу;

- стимулювання участі банківського сектору шляхом диференційованого нормативного регулювання (наприклад, зниження нормативів резервування для банків, що тримають певну частку активів у воєнних облігаціях);

- запровадження податкових стимулів, таких як звільнення від оподаткування дохо-

дів від процентів за облігаціями, що дозволяє підвищити їхню прибутковість для інвесторів і таким чином зробити державні цінні папери більш конкурентними порівняно з іншими активами;

- розвиток ефективної інфраструктури та цифрових платформ для швидкого та зручного придбання облігацій громадянами, включаючи розширення можливостей використання мобільних застосунків та електронних банківських сервісів.

Таким чином, активізація внутрішнього ринку воєнних облігацій вирішує одразу кілька важливих завдань: по-перше, забезпечує оперативне залучення додаткових ресурсів для фінансування критичних державних витрат, передусім оборонних і соціальних; по-друге, дозволяє знизити залежність держави від зовнішніх запозичень, мінімізуючи валютні ризики та сприяючи фінансовій стабільності; по-третє, виступає інструментом формування економічного патріотизму та солідарності суспільства в умовах війни. Після завершення дії воєнного стану сформована інфраструктура ринку має бути інтегрована в загальну систему державних фінансів для забезпечення довгострокової бюджетної стійкості та підтримки економічного зростання.

3) вибіркове, цільове коригування податкового навантаження залежно від стратегічних пріоритетів, що виникли під час воєнного стану (рис. 2). Сутність такого підходу полягає не у загальному підвищенні або зниженні ста-

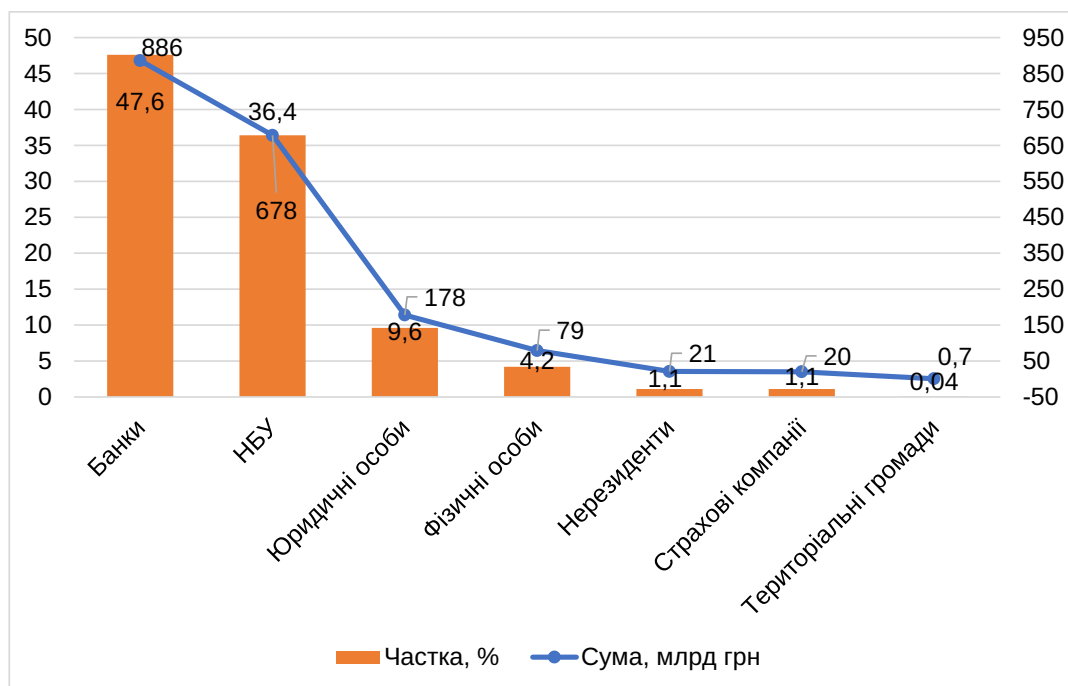

Рис. 1. Структура власників ОВДП в Україні станом на 1 січня 2025 року

Джерело: сформовано автором на основі [10]

вок, а у диференційованих рішеннях, спрямованих водночас на:

- мобілізацію додаткових надходжень до бюджету за рахунок секторів, що отримують надприбутки у воєнний період (зокрема, підвищена ставка податку на прибуток для банків і частини експортерів сировини);

- мінімізацію фіскального тиску на критичні ланцюги постачання та малий бізнес (пільгові ставки єдиного податку, податкові канікули або відтермінування сплати для ФОП, скасування ПДВ та мита на імпорт генераторів, безпілотників, енергетичного обладнання);

- стимулювання сектору оборонної промисловості (нульова акцизна ставка та знижений ПДВ на пальне, прискорена амортизація обладнання, що використовується для оборонних потреб);

- перерозподіл ресурсів на соціальну підтримку – запровадження тимчасового військового збору з великих дивідендних виплат, а також посилений контроль трансфертного ціноутворення для запобігання виведенню прибутку за кордон.

У 2022 році надходження за основними податками знизилися порівняно з 2021 роком. Зокрема, податок на доходи фізичних осіб зменшився з 137,55 млрд грн до 134,35 млрд грн, податок на прибуток підприємств – зі 147,75 млрд грн до

117,05 млрд грн, акцизний податок – зі 161,33 млрд грн до 102,4 млрд грн, а надходження від податку на додану вартість скоротилися з 535,91 млрд грн до 467,1 млрд грн. Це зниження відображає вплив масштабних негативних шоків, пов'язаних із початком повномасштабної війни, падінням економічної активності та реалізацією антикризових податкових послаблень. Водночас у 2023–2024 роках спостерігається чітка тенденція до зростання надходжень всіх бюджетоутворюючих податків. Таке відновлення стало можливим завдяки цілеспрямованим заходам з посилення податкового адміністрування, поступовому згортанню податкових пільг, відновленню економічної активності та коригуванню ставок з урахуванням нових макроекономічних умов. Це засвідчує ефективність вибіркового фіскальних рішень, спрямованих на оптимізацію податкових надходжень, що забезпечило адаптацію фіскальної системи до умов воєнної економіки та поступове повернення доходів бюджету до докризової траєкторії.

Таким чином, вибіркова податкова адаптація забезпечує оперативне, але вибіркоче прирощення доходів без руйнівного впливу на економічну активність та виступає інструментом перерозподілу ресурсів на користь секторів і домогосподарств, що зазнали найбільших втрат від війни. Після стабілізації ситуації

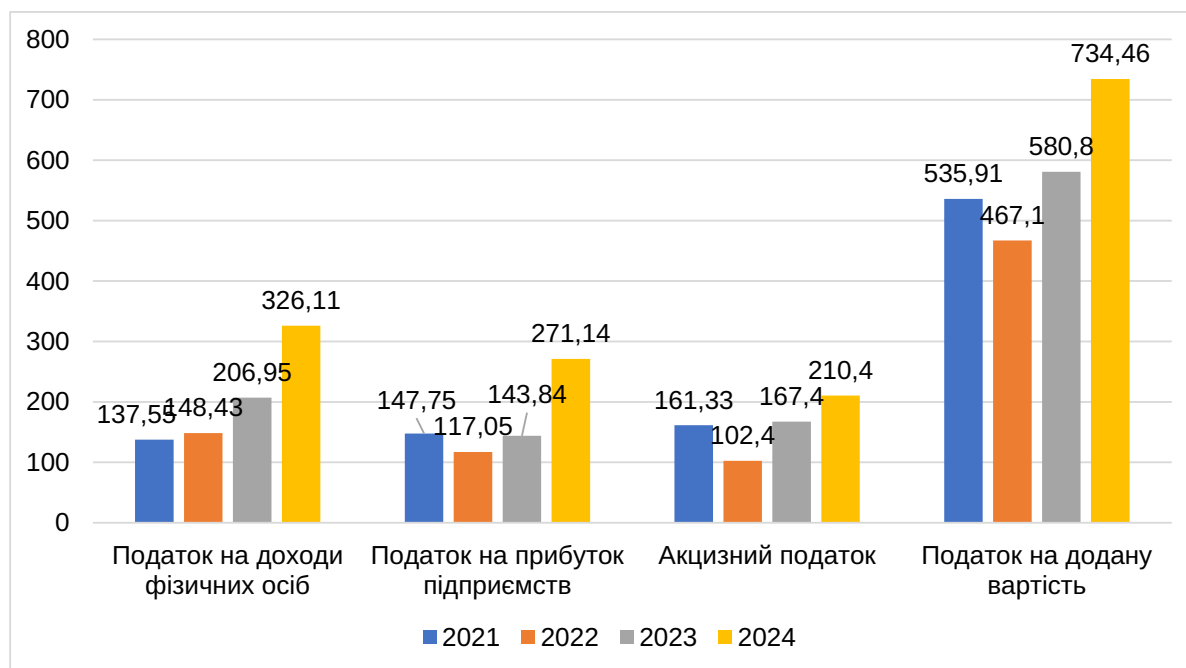

Рис. 2. Динаміка надходжень окремих податків до Державного бюджету України в 2021–2024 роках, млрд грн

Джерело: сформовано автором на основі [3]

ці заходи мають бути інтегровані у середньострокову стратегію відновлення податкового навантаження до довоєнного рівня, з метою запобігання структурному викривленню бази оподаткування та забезпечити повернення до прогнозованих, нейтральних податкових правил.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід відзначити, що сучасна модель бюджетного регулювання в Україні набула рис багаторівневої адаптивної системи, орієнтованої на забезпечення макрофінансової стабільності та оперативне реагування на екстраординарні виклики воєнного стану. Провідну роль у покритті масштабних бюджетних дефіцитів відіграє зовнішня макрофінансова допомога, яка забезпечила уникнення фінансового колапсу, стабілізацію валютного ринку та підтримання виконання критичних функцій держави в умовах руйнування економічної бази. Ефективне залучення та використання міжнародних ресурсів стало ключовою передумовою для підтримки соціальних, оборонних і гуманітарних видатків, а також заклало підґрунтя для майбутніх структурних реформ і модернізації системи державних фінансів. Водночас активізація внутрішнього ринку воєнних облігацій сприяла диверсифікації джерел бюджетного фінансування, зниженню залежності від зовнішніх

запозичень та зміцненню фінансової автономії держави. Запровадження цільових податкових стимулів і розвиток інфраструктури обслуговування ОВДП забезпечили залучення значних обсягів внутрішніх ресурсів і сформували інституційну основу для мобілізації коштів у кризових умовах. Важливим напрямом стало також цільове коригування податкового навантаження залежно від стратегічних пріоритетів, що дало змогу оптимізувати структуру доходів бюджету, посилити фіскальну ефективність та мінімізувати негативний вплив на критично важливі галузі та вразливі групи платників. Проведений аналіз підтверджує, що завдяки поєднанню зовнішніх і внутрішніх інструментів фінансування, використанню гнучких механізмів бюджетного регулювання та вибіркового підходу до податкової політики вдалося досягти поступового відновлення надходжень, зберегти платоспроможність держави та забезпечити макроекономічну стійкість. Пріоритетним завданням залишається інтеграція отриманих Урядом України практичних результатів у середньострокову стратегію бюджетного регулювання, спрямовану на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, підтримку людського капіталу, стимулювання інвестицій та гарантування стійкого економічного зростання після завершення дії воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Budget Policy of Social Development : monograph / I. Chugunov, V. Makohon, M. Pasichnyi, A. Nikitishin, I. Adamenko, T. Krykun, T. Kaneva, L. Kozarezenko, S. Sobchuk ; edited by I. Chugunov. Tallinn : Scientific Route OÜ, 2018. 296 p. URL: <https://www.monograph.route.ee/rout/catalog/download/12/6/24-2?inline=1> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І. Я. Чугунов, М. Д. Пасічний, Т. І. Крикун [та ін.] ; за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Прес, 2018. 352 с.
3. Державний веб-портал бюджету для громадян: Open Budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 10.05.2025).
4. Кравець В. І. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку країни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 40–45.
5. Луніна, І. О. Капітальні трансферти місцевим бюджетам: підходи до створення ефективної системи управління. *Фінанси України*. 2011. № 2. С. 24–34.
6. Опарін В. М., Сарнецька Я. А. Імперативи бюджетного регулювання в Україні в умовах фіскальної децентралізації. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 58–72. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_20_01_058_uk.pdf (дата звернення: 05.05.2025).
7. Офіційний сайт Американсько-української ділової ради. Оновлені правила оподаткування в умовах воєнного стану в Україні. URL: https://usubc.org/updated-rules-for-tax-collectionunder-martial-law-in-ukraine/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.04.2025).
8. Офіційний сайт Кільського інституту світової економіки. База даних військової, фінансової та гуманітарної допомоги Україні. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (дата звернення: 09.05.2025).
9. Офіційний сайт Міжнародного Валютного Фонду. Україна: Сьомий перегляд за механізмом розширеного фінансування (EFF). URL: <https://www.imf.org/en/Countries/Regions/Europe> (дата звернення: 18.05.2025).
10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. У 2024 році обсяг ОВДП у власності фізосіб збільшився на майже 50%, юридичних осіб – на 28%. URL: <https://mof.gov.ua/uk/news> (дата звернення: 09.05.2025).
11. Офіційний сайт Національного банку України. З початку 2025 року уряд України запозичив еквівалент понад 159 мільярдів гривень через аукціони з продажу цінних паперів внутрішньої державної позики. URL: https://bank.gov.ua/en/news/all/z-pochatku-2025-roku-uryad-zaluchiv-vid-prodaju---obminu-ovdp-na-auktsionah--ponad-159-mlrd-grn-a-zagalom-uprodovj-voyennogo-stanu--mayje-1-617-mlrd-grn?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.05.2025).
12. Радіонов Ю. Д. Економічна сутність бюджетних видатків. *Бізнес-Навігатор*. 2018. Вип. 2-2 (45). С. 107–112. URL: https://business-navigator.ks.ua/journals/2018/45_2_2018/24.pdf (дата звернення: 01.05.2025).
13. Радіонов Ю. Д. Інституціональна теорія як інструмент дослідження бюджету. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2016. № 14. С. 36–40. URL: <https://global-national.in.ua/archive/14-2016/8.pdf> (дата звернення: 26.04.2025).
14. Сидор І. П. Бюджетне регулювання економіки: дослідження сутності. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 21. С. 237–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npknku_e_2012_21_35 (дата звернення: 13.04.2025).
15. Степанова Г. М. Бюджетне регулювання в умовах інституційних перетворень. *Молодий вчений*. 2015. № 2(3). С. 79–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2%283%29_21 (дата звернення: 10.04.2025).
16. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
17. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. Київ : НІОС, 2003. 176 с.
18. Чугунов І. Я. Інституційна архітектура бюджетної системи. *Фінанси України*. 2008. № 11. С. 3–10.
19. Щєбликіна І., Кусакова Ю. Бюджетне регулювання як один із найважливіших фінансових методів бюджетного механізму на макрорівні. *Фінансові стратегії інноваційного розвитку економіки*. 2025. № 4 (64). С. 102–107. <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2024-4-64-17> (дата звернення: 01.05.2025).
20. Офіційний сайт ЄБРР. ЄБРР інвестує в Україні з 1992 року. URL: https://www.ebrd.com/home/what-we-do/where-we-invest/ukraine.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.04.2025).

REFERENCES:

1. Chugunov I., Makohon V., Pasichnyi M., Nikitishin A., Adamenko I., Krykun T., Kaneva T., Kozarezenko L., Sobchuk S. (2018). Budget Policy of Social Development: monograph. Tallinn: Scientific Route OÜ. 296 p.

ISBN 978-9949-7316-1-9. Available at: <https://www.monograph.route.ee/rout/catalog/download/12/6/24-2?in-line=1> (accessed 14.05.2025).

2. Chugunov I. Ya., Pasichnyi M. D., Krykun T. I., et al. (2018). Biudzhethno-podatkova polityka u systemi rehuliuвання ekonomiky: monohrafiia [Budget and tax policy in the system of economic regulation: monograph]. Chugunov I. Ya. (Ed.). Kyiv: Hlobus-Press. 352 p. (In Ukrainian)

3. Open Budget. Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian [State web-portal of the budget for citizens]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (accessed 10.05.2025).

4. Kravets V. I. (2018). Biudzhethna polityka sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy [Budget policy of socio-economic development of the country]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 16, 40–45. (In Ukrainian)

5. Lunina I. O. (2011). Kapitalni transferte mistsevim biudzhetam: pidkhody do stvorennia efektyvnoi systemy upravlinnia [Capital transfers to local budgets: approaches to creating an effective management system]. *Finansy Ukrainy*, 2, 24–34. (In Ukrainian)

6. Oparin V. M., Sarnetska Ya. A. (2020). Imperatyvy biudzhethnoho rehuliuвання v Ukraini v umovakh fiskalnoi decentralizatsii [Imperatives of budget regulation in Ukraine under conditions of fiscal decentralization]. *Finansy Ukrainy*, 1, 58–72. Available at: https://finukr.org.ua/docs/FU_20_01_058_uk.pdf (accessed 05.05.2025). (In Ukrainian)

7. US-Ukraine Business Council. Onovleni pravila opodatkuвання v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Updated rules for tax collection under martial law in Ukraine]. Available at: https://usubc.org/updated-rules-for-tax-collection-under-martial-law-in-ukraine/?utm_source=chatgpt.com (accessed 29.04.2025).

8. Kiel Institute for the World Economy. Database of military, financial and humanitarian assistance to Ukraine. Available at: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/> (accessed 09.05.2025).

9. International Monetary Fund. Ukraine: Seventh Review under the Extended Fund Facility Arrangement. Available at: <https://www.imf.org/en/Countries/Regions/Europe> (accessed 18.05.2025).

10. Ministry of Finance of Ukraine. U 2024 rotsi obsiag OVDП u vlasnosti fizosib zbilshyvsia na maishe 50%, yurydychnykh osib – na 28% [In 2024, the volume of domestic government bonds owned by individuals increased by almost 50%, and by legal entities – by 28%]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/news> (accessed 09.05.2025).

11. National Bank of Ukraine. Z pochatku 2025 roku uriad Ukrainy zapozychyv ekvivalent ponad 159 miliardiv hryven cherez auktsiony z prodazhu tsinnykh paperiv vnutrishnoi derzhavnoi pozyky [Since the beginning of 2025, the Ukrainian government has borrowed over UAH 159 billion through auctions of government domestic loan bonds]. Available at: https://bank.gov.ua/en/news/all/z-pochatku-2025-roku-uryad-zaluchiv-vid-prodaju---obminu-ovdp-na-auktsionah--ponad-159-mlrd-grn-a-zagalom-uprodovj-voyennogo-stanu--mayje-1-617-mlrd-grn?utm_source=chatgpt.com (accessed 15.05.2025).

12. Radionov Yu. D. (2018). Ekonomichna sutnist biudzhethnykh vydatkiv [Economic essence of budget expenditures]. *Biznes-Navigator*, 2-2 (45), 107–112. Available at: https://business-navigator.ks.ua/journals/2018/45_2_2018/24.pdf (accessed 01.05.2025). (In Ukrainian)

13. Radionov Yu. D. (2016). Instytutsiina teoriia yak instrument doslidzhennia biudzhetu [Institutional theory as a tool for budget research]. *Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny*, 14, 36–40. Available at: <https://global-national.in.ua/archive/14-2016/8.pdf> (accessed 26.04.2025). (In Ukrainian)

14. Sydor I. P. (2012). Biudzhethne rehuliuвання ekonomiky: doslidzhennia sutnosti [Budget regulation of the economy: essence research]. *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 21, 237–243. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_21_35 (accessed 13.04.2025). (In Ukrainian)

15. Stepanova H. M. (2015). Biudzhethne rehuliuвання v umovakh instytutsiinykh peretvoren [Budget regulation under institutional transformations]. *Molodyi vchenyi*, 2(3), 79–82. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2%283%29_21 (accessed 10.04.2025). (In Ukrainian)

16. Chugunov I. Ya. (2021). Biudzhethna stratehiia suspilnoho rozvytku: monohrafiia [Budget strategy of social development: monograph]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. 532 p. (In Ukrainian)

17. Chugunov I. Ya. (2003). Biudzhethnyi mekhanizm rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku [Budget mechanism of economic development regulation]. Kyiv: NIOS. 176 p. (In Ukrainian)

18. Chugunov I. Ya. (2008). Instytutsiina arkhitektonika biudzhethnoi systemy [Institutional architecture of the budget system]. *Finansy Ukrainy*, 11, 3–10. (In Ukrainian)

19. Shcheblykina I., Kusakova Yu. (2025). Biudzhethne rehuliuвання yak odyin iz naivazhlyvishykh finansovykh metodiv biudzhethnoho mekhanizmu na makrorivni [Budget regulation as one of the most important financial methods of the budget mechanism at the macro level]. *Finansovi stratehii innovatsiinoho rozvytku ekonomiky*, 4 (64), 102–107. <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2024-4-64-17> (accessed 01.05.2025). (In Ukrainian)

20. European Bank for Reconstruction and Development. EBRD invests in Ukraine since 1992. Available at: https://www.ebrd.com/home/what-we-do/where-we-invest/ukraine.html?utm_source=chatgpt.com (accessed 01.04.2025).